

d e m o s

Jaargang 33
Maart 2017

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

3

N I D I

inhoud

- 1 Gouden tijden, slechte tijden ... wat brengt de vergrijzing ons?
- 4 Toekomstige levensverwachting van 90 jaar niet opzienbarend
- 6 AOW-ers in de aanvullende bijstand
- 7 Basisinkomen: rechtse wolf in linkse schaapskleren
- 8 Samenwonen: vroeger en nu

Foto: Roel Wijnants/Flickr

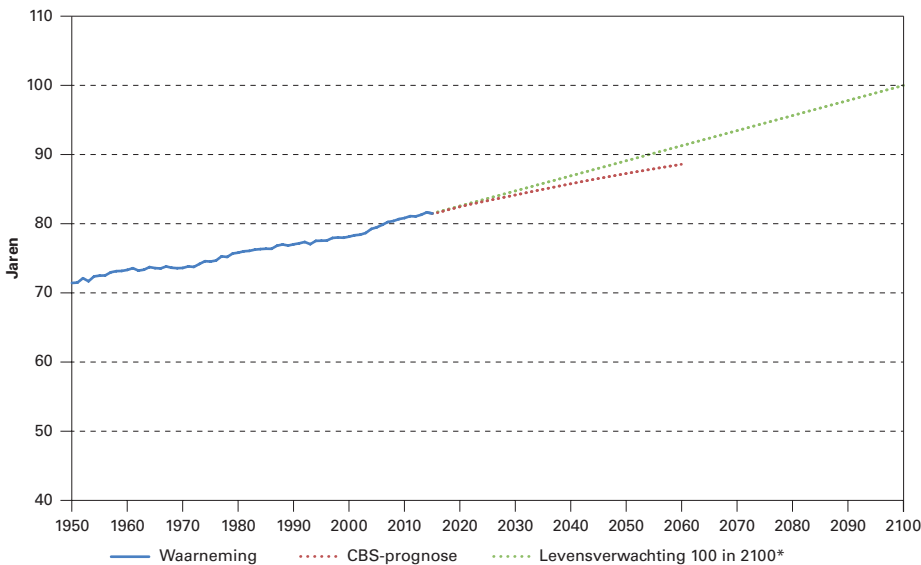
Gouden tijden, slechte tijden ... wat brengt de vergrijzing ons?

NICOLE VAN DER GAAG & JOOP DE BEER

De meeste demografen zijn het er wel over eens dat de levensverwachting verder zal toenemen en dat de bevolking zal vergrijzen. Maar er is minder eensgezindheid over de gevolgen van deze vergrijzing. Is de toekomst grijs en somber en zien we vooral problemen, of betekent de toename van de levensverwachting goed nieuws en gaan we gouden tijden tegemoet? Welke toekomst werkelijkheid wordt, is uiteraard onzeker, maar als we passief afwachten in de veronderstelling dat alles vanzelf wel goed komt, zouden we weleens van een koude kermis thuis kunnen komen.

Op dit moment bedraagt de levensverwachting bij geboorte in Nederland voor mannen 80 jaar en voor vrouwen 83 jaar. In de toekomst zal de levensverwachting ongetwijfeld verder stijgen, maar hoeveel is onderwerp van discussie. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gaat ervan uit dat in 2060 de gemiddelde levensverwachting bijna 89 jaar zal zijn (mannen 87 en vrouwen 90 jaar; zie figuur op de volgende pagina; CBS-prognose, rode lijn). Het percentage 65-plussers stijgt volgens het CBS van 18 procent nu naar 26 procent in 2060. Nederland vergrijst dus, zoveel is zeker. Maar stel nu dat de levensverwachting veel sterker stijgt dan het CBS verwacht. Bijvoorbeeld door een doorbraak op het gebied van regeneratieve geneeskunde waarbij door stamceltransplantaties verjonging van weefsel mogelijk wordt en verouderingsprocessen ongedaan kunnen worden gemaakt. Hoewel dit nu nog toekomstmuziek is, kunnen ontwikkelingen op dit gebied mogelijk tot een grote winst in veelal gezonde levensverwachting leiden. In dat geval zal de leeftijdsopbouw van de bevolking nog meer veranderen en kunnen deze veranderingen zich ook eerder voordoen dan we nu voor mogelijk houden. Maar ook zonder spectaculaire verbeteringen in de gezondheidszorg kan de levensverwachting nog flink stijgen. Een gemiddelde levensverwachting van honderd jaar is de komende jaren nog niet waarschijnlijk maar op de langere termijn lijkt dit wel haalbaar. In de CBS-prognose is de stijging van de levensverwachting bij geboorte tot 2060 gemiddeld een kleine twee maanden per jaar. Om aan het eind van deze eeuw een

De gemiddelde levensverwachting bij geboorte, Nederland

* In de CBS-prognose stijgt de levensverwachting bij geboorte gemiddeld iets minder dan 2 maanden per jaar. Om in het jaar 2100 een levensverwachting van 100 te bereiken is een stijging van iets meer dan 2,5 maanden per jaar nodig.

Bron: CBS (waarneming en prognose) en NIDI (levensverwachting 100 in 2100).

levensverwachting van 100 jaar te bereiken is een stijging van iets meer dan 2,5 maand per jaar nodig. Dat lijkt misschien veel, maar komt overeen met eenzelfde stijging als in de afgelopen 15 jaar is waargenomen (zie figuur: blauwe lijn). In dat geval zou wel eens ruim een derde van de bevolking 65 jaar of ouder kunnen zijn. De samenleving zal er dan ongetwijfeld anders uitzien dan nu. Hoe precies is uiteraard onzeker, maar omdat het nuttig is om rekening te houden met ontwikkelingen op de lange termijn – zeker als we bedenken dat de toekomstige ouderen de kinderen van nu zijn – schetsen wij twee mogelijke toekomst.

Een gouden toekomst?

Zelfs bij een forse vergrijzing hoeven we de toekomst niet met angst en beven tegemoet te zien. We kunnen ons een positieve toekomst voorstellen als mensen niet alleen ouder worden, maar ook langer vitaal blijven. Dan neemt het aantal mensen met een hoge leeftijd (super-senioren) weliswaar toe, maar worden mensen pas op hogere leeftijd als oud beschouwd. Oud worden is dan niet meer gekoppeld aan een vaste leeftijd. De 70-plussers van de toekomst ‘genieten’ niet van hun ‘welverdiende rust’, maar zijn nog volop actief. Tijd en inkomen kunnen anders over de levensloop worden verdeeld en mensen nemen zo lang mogelijk actief deel aan de samenleving. Dat hoeft niet altijd of uitsluitend op de arbeidsmarkt te zijn, het gaat ook om informele zorg en vrijwilligerswerk. Werk zal anders over de levensloop worden verdeeld en meer worden uitgesmeerd. Het aantal jaren waarin we werken zal weliswaar toenemen, maar het aantal uren dat we per jaar werken kan daardoor afnemen. Dat maakt het mogelijk om onderwijs, zorg en werk beter over het leven te verdelen en bijvoorbeeld werk en gezin meer in balans te brengen. Onderwijs zal niet meer beperkt blijven tot de jeugdijaren. Levenslang leren zal nodig zijn om langer actief te blijven op een steeds flexibelere arbeidsmarkt. De langere levensduur en de technologische ontwikkelingen maken een baan voor het leven steeds uitzonderlijker. Baanzekerheid wordt daarmee een illusie, het gaat vooral om werkzekerheid. Als de loonverschillen tussen oudere en jongere werknemers kleiner worden en als bovendien ouderen langer vitaal blijven, wordt het voor werkgevers aantrekkelijker om ouderen in dienst te houden of te nemen en krijgen oud

Foto: Roel Wijnants/Flickr

en jong gelijkere kansen op de arbeidsmarkt. Of deze toekomst werkelijkheid zal worden, hangt niet alleen af van economische, technologische en medische ontwikkelingen. Ook onze opvattingen en ons gedrag zijn belangrijk. Het is niet voldoende dat de beeldvorming van ouderen als zwak en passief verandert in vitaal en actief. Nee, leeftijd moet er überhaupt niet meer toe doen. Het gaat er vooral om wat iemand kan en doet, en niet hoe oud hij of zij is. En natuurlijk moet er voor de laatste levensjaren waarin de hulpbehoefte groter wordt, een sociaal vangnet worden geregeld.

Of een grijs en somber vooruitzicht?

Een langer leven is niet altijd een mooier leven. Als door medische vooruitgang sterfte wel wordt uitgesteld, maar ziekte niet, doemt een veel somberdere toekomst op. Als de extra levensjaren vooral met beperkingen gepaard gaan, zijn ouderen minder vitaal dan jongeren. Dit geldt echter niet voor iedereen. Mensen die het kunnen betalen, kunnen gebruik maken van alle verbeteringen in zorg die de medische en technologische vooruitgang mogelijk maakt, waardoor ze minder last hebben van fysieke beperkingen. De kloof tussen arm en rijk, tussen laagopgeleid en hoogopgeleid en tussen mensen die roken, ongezond eten en weinig bewegen en mensen die er een gezonde levensstijl op na houden, wordt groter naarmate men ouder wordt. De verschillen stapelen zich immers op over de levensloop. Als je minder onderwijs volgt en daardoor een lager betaalde baan krijgt, of (door bijvoorbeeld robotisering) werkloos raakt, zal over de loop van de jaren het verschil in vermogen ten opzichte van hoger opgeleiden steeds groter worden, waardoor je op oudere leeftijd minder financiële reserves hebt. Als je bovendien van jongs af aan minder gezond leeft, vergroot dat de kansen om op latere leeftijd last te krijgen van chronische aandoeningen. Levenslopen gaan dan steeds verder uiteenlopen. Tot op hoge leeftijd doorwerken is slechts voor een deel van de mensen mogelijk. Vrijwilligerswerk kan lager opgeleide werknemers uit betaalde banen verdringen. Voor degenen die aan de goede kant van de streep staan, ziet de oude dag er zonnig uit, maar kwetsbare mensen die buiten de boot vallen, dreigen afhankelijk te worden en te vereenzamen.

Welke toekomst wordt het?

Hoe realistisch is het om te veronderstellen dat de gouden toekomst werkelijkheid wordt en dat we het sombere grijze vooruitzicht kunnen vermijden? Het zal in ieder geval niet vanzelf gaan. Een belangrijke voorwaarde voor het binnen ons bereik brengen van een positieve toekomst is dat het voor iedereen mogelijk moet zijn om te werken: voor oud en jong, man en vrouw, laaggeschoold en hoogopgeleid, etcetera. Volop inzetten op levenslang leren en scholing voor iedereen is daarbij een eerste vereiste. Economen hebben het dan over investeren in menselijk kapitaal om zo een (werkzaam) leven lang actief te zijn. Hier valt nog een wereld te winnen, er staan nog te veel mensen langs de kant. Dat kunnen we ons niet permitteren. De kosten van voortijdig schoolverlaten, bijvoorbeeld, zijn op

Foto: Roel Wijnants/Flickr

lange termijn enorm, omdat achterstanden die kansarme jongeren oplopen gedurende hun leven alleen maar groter zullen worden. En voor degenen die wel hun opleiding afmaken, is het essentieel dat daarmee niet een einde komt aan het onderwijs. Levenslang leren is een noodzakelijke voorwaarde om gedurende een groot deel van de steeds langere levensduur actief te kunnen blijven. Daarnaast gaat het natuurlijk over voldoende banen en het nog meer mogelijk maken – Nederland loopt al voorop – van deeltijdwerk en flexibele werkweken. En om het aantrekkelijker te maken voor werkgevers om zowel ouderen als jongeren in dienst te nemen, en het stimuleren van ouderen om langer bij te blijven. Ook omdat de verschillen tussen mensen vaak al op jongere leeftijd ontstaan, zou het beleid zich, ondanks de vergrijzing, zeker niet alleen op ouderen moeten richten. Het is niet alleen van belang dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven, maar vooral ook dat jongeren zo gezond mogelijk oud worden zodat ze zo lang mogelijk kunnen blijven deelnemen aan de samenleving en het arbeidsproces. Als we erin slagen om gezond gedrag op jonge leeftijd te bevorderen en ongezond gedrag te ontmoedigen (preventie dus) hoeven we op hogere leeftijd minder kosten te maken voor chronische aandoeningen. Ook in onze gezondheid moeten we dus flink blijven investeren.

Perspectief

Nederland kan niet achterover leunen en erop vertrouwen dat het allemaal wel goed komt. We zullen er van alles aan moeten doen om een optimistische toekomst werkelijkheid te maken en een pessimistische toekomst te vermijden. De huidige ontwikkelingen wijzen daarbij in verschillende richtingen. Aan de ene kant zien we dat mensen steeds langer leven, dat tot op hogere leeftijd de meeste mensen geen last hebben van

WLO 2015

Dit artikel is gebaseerd op een door het Planbureau voor de Leefomgeving gefinancierde studie ten behoeve van de Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving ('WLO 2015'). In de WLO 2015 presenteren het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving voor zes verschillende thema's twee mogelijke toekomstbeelden voor Nederland. Om ook rekening te kunnen houden met scenario's waarvoor nu (nog) geen duidelijke empirische onderbouwing is, zijn per thema ook één of meer aanvullende onzekerheidsverkenningen uitgevoerd. Dit artikel is gebaseerd op de aanvullende onzekerheidsverkenning waarbij een extra stijging van de levensverwachting centraal staat.

ernstige lichamelijke beperkingen en ook dat steeds meer mensen tot op hogere leeftijd blijven werken. Maar aan de andere kant zien we ook dat verschillen in gezondheid en arbeidsdeelname tussen mensen met een hoge en lage opleiding hardnekkig zijn en dat overgewicht onder jonge generaties toeneemt. Willen we de vergrijsde toekomst met optimisme tegemoet zien dan moeten obstakels die actieve deelname aan de maatschappij voor verschillende bevolkingsgroepen belemmeren, zoals beperkte doorstroming in het onderwijs en discriminatie op de arbeidsmarkt, worden opgeruimd. Hoe sneller we daarmee beginnen, des te groter is de kans op succes.

Nicole van der Gaag, NIDI, e-mail: gaag@nidi.nl
Joop de Beer, NIDI, e-mail: beer@nidi.nl

LITERATUUR:

- CPB/PBL (2015), *Toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving. Cahier Demografie*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving/Centraal Planbureau.
- Stoeldraijer, L., C. van Duin en C. Huisman (2016), Kernprognose 2016-2060: 18 miljoen inwoners in 2034 voorzien. *Bevolkingstrends* (10), pp. 1-21.

Toekomstige levensverwachting van 90 jaar niet opzienbarend

FANNY JANSSEN

Volgens onderzoekers van het Imperial College in Londen zal de levensverwachting van Zuid-Koreaanse vrouwen in 2030 de 90 passeren. Bovendien zal in geïndustrialiseerde landen het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen kleiner worden. De resultaten, gepubliceerd in het gezaghebbende tijdschrift *The Lancet*, kregen veel media-aandacht, maar zijn eigenlijk helemaal niet zo opzienbarend. Aan de gehanteerde methode, die binnen de demografie zeker vernieuwend is, zitten bovendien nog wel wat haken en ogen.

Foto: Gumdrop Sweet/Flickr

Dat de gemiddelde levensverwachting in de nabije toekomst de 90 zal passeren is niet onverwacht. Voor Japanse vrouwen was in 2015 de levensverwachting al 87,1 jaar. Dit is een toename van iets meer dan 2,5 jaar sinds 2000 (toen was de levensverwachting 84,5 jaar). Als we ervan uit-

gaan dat de trends uit het verleden een indicatie zijn voor de ontwikkelingen in de toekomst – een zeer gangbare gedachte binnen de demografie – dan is het niet zo gek dat weer 15 jaar later (in 2030) de levensverwachting al dicht bij de 90 ligt, en er spoedig overheen zal gaan.

Ook dat het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen kleiner wordt is niet opzienbarend. Dit verschil was enkele decennia geleden juist opmerkelijk groot door de rook-epidemie die eerst en vooral mannen trof, en pas daarna – in mindere mate – de vrouwen. In Nederland, waar de rookepidemie vroeg en fors toesloeg, was het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen slechts 1,3 jaar in 1931, maar nam het door het massale roken van mannen die geboren werden tussen 1895 en 1910, enorm toe tot 6,7 jaar in 1982. Vervolgens daalde het verschil tussen mannen en vrouwen weer doordat mannen minder en vrouwen juist meer gingen roken. Het huidige (2015) verschil in levensverwachting tussen vrouwen en mannen in Nederland is 3,4 jaar.

Nieuwe methode

Nieuw aan het onderzoek in de *Lancet* van Kontis en zijn collega's is vooral de methode die ze gebruiken om de toekomstige sterfte te schatten. Er wordt namelijk gebruik gemaakt van een gemiddelde van 21 verschillende prognosemodellen. Dit is een methode die steeds vaker wordt

gebruikt om bijvoorbeeld het weer te voorspellen, maar die nog niet eerder werd gebruikt bij de prognose van de levensverwachting.

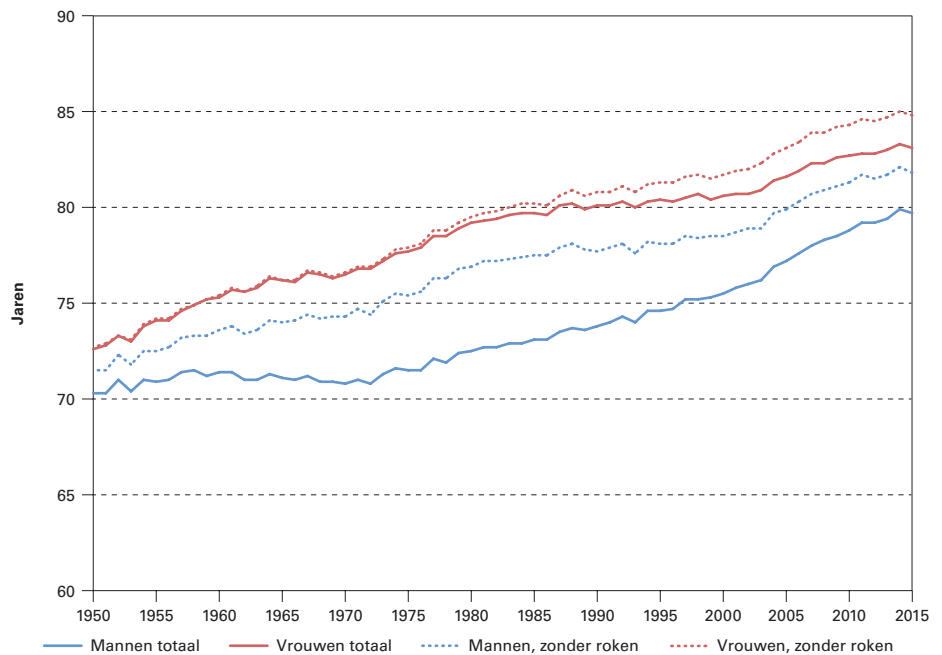
Toch zitten aan de gehanteerde methodologie wel wat haken en ogen. De 21 verschillende modellen die vergeleken worden zijn eigenlijk helemaal niet zo enorm verschillend van elkaar en zijn allemaal geënt op hetzelfde principe van het doortrekken van de trend in de historische leeftijdsspecifieke sterftecijfers, vooral naar periode maar ook naar generatie. De onderzoekers maken bovendien gebruik van slechts één tijdperiode van de historische data. Eerder eigen onderzoek in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek toonde voor Nederland aan dat de keuze van de historische periode die gebruikt wordt, bepalender is voor de uitkomsten van de prognose dan de keuze van het model, waarbij overigens meer uiteenlopende modellen gebruikt werden dan in het *Lancet*-artikel.

Een nog belangrijker bezwaar is dat de prognoses op afzonderlijke populaties worden toegepast zonder er rekening mee te houden dat de trends voor bijvoorbeeld mannen en vrouwen in een land, of de trends van verschillende landen met een soortgelijk gezondheidsbeleid sterk met elkaar samenhangen. Als hier geen rekening mee wordt gehouden, kan het zijn dat op de lange termijn zeer onrealistische verschillen worden voorspeld. Het is om deze reden mogelijk dat de onderzoekers slechts schattingen tot en met 2030 weergeven. Zou je namelijk de trends voor bijvoorbeeld Zuid-Koreaanse vrouwen en Japanse vrouwen verder doortrekken, dan zou je op onrealistisch grote verschillen tussen deze twee landen uitkomen. Rond 2021 worden nog gelijke levensverwachtingen voor beide landen voorspeld, 9 jaar later is het verschil al rond de 2,5 jaar. Dit zou betekenen dat weer 9 jaar later het verschil opnieuw 2,5 jaar toegenomen is, en zo verder. Dat is geen waarschijnlijke ontwikkeling.

Hetzelfde geldt voor de voorspelling van mannen en vrouwen. Hier wordt inderdaad puur op basis van het doortrekken van de trends uit het verleden een (verdere) daling voorspeld. Voor Nederland (waar zoals gezegd in de afgelopen periode een zeer sterke daling zichtbaar was van het verschil tussen mannen en vrouwen) komt men in 2030 zelfs op een erg klein verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen van circa 1,8 jaar uit; het laagste van alle 35 geïndustrialiseerde landen in hun analyse. Ten opzichte van 2015 is dit bijna een halvering, en als dit verder doorgetrokken wordt naar de toekomst dan zou er in 2045 nauwelijks meer een verschil tussen mannen en vrouwen bestaan, en in 2060 zouden Nederlandse mannen zelfs een hogere levensverwachting dan Nederlandse vrouwen hebben. Dit laatste is gezien het biologische voordeel van vrouwen ten opzichte van mannen (circa 1,5 jaar in levensverwachting) zeer onwaarschijnlijk.

Wat ook meespeelt, is dat er geen rekening wordt gehouden met belangrijke factoren die de trends in het verleden hebben bepaald, en dan vooral factoren die tot belangrijke afwijkingen van de

Totale levensverwachting en levensverwachting zonder roken, Nederland, 1950-2015

gestage toename in levensverwachting en tot oplopende dan wel afnemende verschillen in levensverwachting tussen de geslachten gezorgd hebben, zoals de hierboven al genoemde rook-epidemie. Er kleven kortom nog wel wat bezwaren aan de nieuwe methode.

Begrijpen van de trends uit het verleden

Wat vooral belangrijk is bij het voorspellen van sterfte in de toekomst is een goed begrip van de sterftetrends uit het verleden. De figuur toont voor ons land de ontwikkeling in de levensverwachting van 1950 tot en met 2015 (doorgetrokken lijnen). Wat naast de hogere levensverwachting voor vrouwen ten opzichte van mannen, en de algehele toename in de levensverwachting opvalt, is dat de levensverwachting voor mannen in de jaren 50 en 60 stagneerde, en voor vrouwen ook enigszins in de jaren 80 en 90. Ook toont de figuur duidelijk het eerst toenemende verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen en vervolgens de afname daarvan. Deze schommelingen bemoeilijken de voorspelling, want wat is nu de echte onderliggende trend die we als basis kunnen nemen voor het vooruitberekenen? Om dit te bepalen is inzicht in de trends uit het verleden nodig.

Het blijkt dat roken voor een zeer belangrijk deel deze trends bepaald heeft. Als we alleen naar de niet aan roken gerelateerde sterfte kijken (de gestippelde lijnen in de figuur) dan zien we dat (1) de levensverwachting toeneemt ten opzichte van de totale levensverwachting, en logischerwijze vooral voor mannen, (2) de bovengenoemde stagnaties in de toename van de levensverwachting verdwijnen, en (3) de ontwikkelingen voor mannen en vrouwen nagenoeg parallel lopen, en zo'n 3 jaar uiteen liggen.

Doen we eenzelfde analyse voor andere Europese landen dan zien we ook daar dat de trends in niet-rookgerelateerde sterfte meer aan elkaar gelijk zijn dan voor de totale sterfte.

Het is dan ook beter om deze trends in niet-rook-

gerelateerde sterfte als basis te nemen voor een prognose. Ook dan zullen we een levensverwachting van boven de 90 jaar bereiken en zullen de verschillen in de levensverwachting tussen mannen en vrouwen op de korte termijn afnemen. Maar de uiteindelijke verschillen tussen landen en tussen mannen en vrouwen zullen dan meer realistisch zijn. Het is al met al verstandig om de verstoring van de rookepidemie in de vooruitberekening te verdisconteren.

Fanny Janssen, Rijksuniversiteit Groningen en NIDI, e-mail: f.janssen@rug.nl

LITERATUUR:

- Janssen, F. en F. van Poppel (2015), The adoption of smoking and its effect on the mortality gender gap in the Netherlands, a historical perspective. *BioMed Research International*, 370274, pp. 1-12.

- Kontis, V., J.E. Bennett, C.D. Mathers, G. Li, K. Foreman en M. Ezzati (2017), Future life expectancy in 35 industrialised countries: Projections with a Bayesian model ensemble. *The Lancet*, (Online first). pp. 1-13.
- Stoeldraijer, L., C. van Duin en F. Janssen (2013), Bevolkingsprognose 2012-2060: Model en veronderstellingen betreffende de sterfte. *Bevolkingstrends*, juni 2013, pp. 1-27.
- Stoeldraijer, L., C. van Duin, L.J.G. van Wissen en F. Janssen (2013), Impact on projected future life expectancy of different mortality forecasting methods and explicit assumptions: The case of the Netherlands. *Demographic Research*, 29 (12), pp. 323-354.

AOW-ers in de aanvullende bijstand

HARRY VAN DALEN

De Algemene Ouderdomswet (AOW) is een volksverzekering waarmee iedere ingezetene van Nederland verzekerd is van een inkomen op zijn oude dag. Om voor een volledige AOW in aanmerking te komen moet men in de vijftig jaar voorafgaand aan de AOW-leeftijd in Nederland gevestigd zijn geweest. Zo niet, dan wordt de AOW-uitkering gekort met 2 procent voor ieder jaar dat men in het buitenland verbleef. Immigranten komen in de regel op een volwassen leeftijd naar Nederland en hebben daarom vaak te maken met een onvolledige opbouw van hun AOW-rechten.

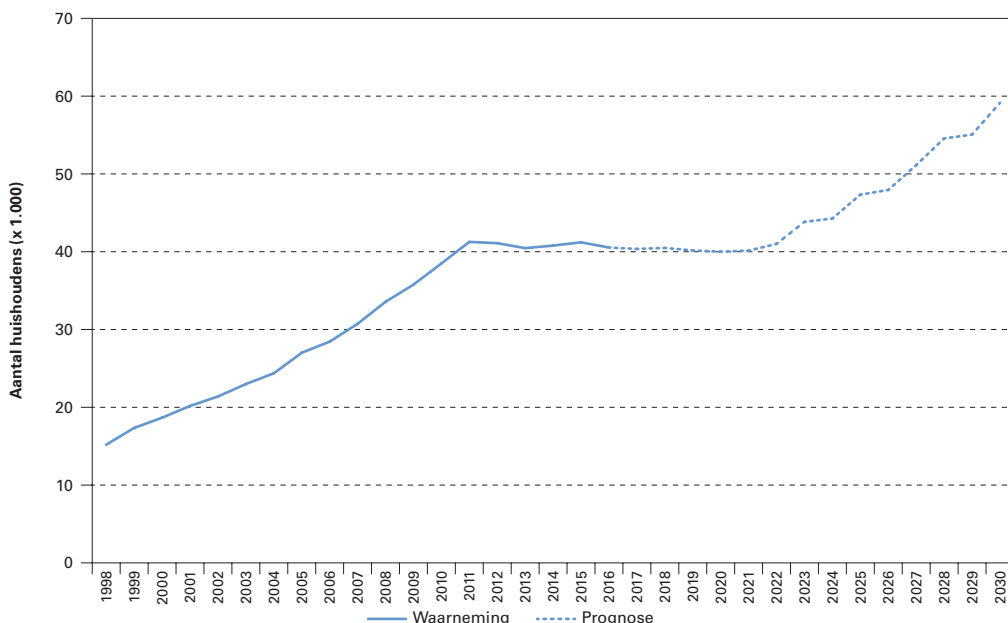
Foto: Michael Brace /Flickr

In Nederland bestaat sinds 2010 de regeling Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO) die er voor zorgt dat ouderen die onder het sociaal minimum komen een aanvulling krijgen tot het sociaal minimum (vóór die tijd kon men een beroep doen op de Wet Werk en Bijstand

65-plus). Dit wordt ook wel de aanvullende bijstand genoemd. In 2015 waren er 41.207 huishoudens die een aanvullend inkomen kregen. In totaal ging het om 233 miljoen euro, oftewel gemiddeld 5.654 euro per huishouden.

Niemand krijgt automatisch een aanvulling. Een onderzoek van de Gemeente Amsterdam laat zien dat twee derde van de AOW-ers met onvolledige opbouw een aanvulling tot het sociale minimum krijgt en een derde niet. Dit laatste kan komen doordat men, zoals veel niet-westerse allochtonen, vooral Turken en Marokkanen, in meerpersoonshuishoudens leeft, of omdat men de regeling niet kent of een aanvullend pensioen of een vermogen heeft opgebouwd. Maar men moet ook niet uitvlakken dat de AIO meer eisen stelt dan de AOW. Zo geldt er ook een vakantietoets (men mag niet langer dan 13 weken per jaar in het buitenland verkeren) en geldt vanaf 1 januari 2016 een taaleis voor een eventueel jongere (arbeidsplichtige) partner van de AOW-er.

In de figuur is het verloop van het aantal huishoudens weergegeven dat aanspraak maakte op een aanvullende uitkering voor ouderen, met vanaf 2016 tot 2030 de prognose van de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Drie ontwikkelingen vallen op. Van 1998 tot 2011 is er een gestage stijging waar te nemen. Rond 2011 vlakkt de groei in aanvullende bijstand voor ouderen af en treedt

* Tot 2010 Wet Werk en Bijstand 65-plus (WWB65+), vanaf 2010 Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO).

Bron: CBS (WWB65+), SVB (AIO).

er een stabilisatie op die naar verwachting zal voortduren tot ongeveer 2021, om daarna weer fors te stijgen tot 2030. De stabilisatie kan voortkomen uit het feit dat in de immigratiestroom 65 jaar geleden een cohort immigranten aanwezig was dat grotendeels in de loop van de tijd weer is teruggekeerd naar het land van oorsprong, zoals de Spaanse gastarbeiders. De aanvulling geldt immers alleen voor AOW-ers die in Nederland wonen. Een andere verklaring is dat het bijstandsbeleid strenger is geworden; dat geldt zeker voor de periode vanaf 2015.

De verwachte sterke stijging in het aantal AIO-huishoudens vanaf ongeveer 2023 is vooral toe

te schrijven aan AOW-gerechtigde niet-westerse immigranten (gebaseerd op de CBS-bevolkingsprognose). Dit weerspiegelt de komst van niet-westerse immigranten die waarschijnlijk niet zoals de vroegere gastarbeiders terugkeren, maar in Nederland blijven en hier oud worden.

Harry van Dalen, NIDI, e-mail: dalen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Huizer, A., L. Michon, C. Wenneker en J. Slot (2017), *Oudere minima in Amsterdam en het gebruik van de AIO*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Bureau Onderzoek en Statistiek.

column

**BASISINKOMEN: RECHTSE WOLF
IN LINKSE SCHAAPSKLEREN**

Diverse gemeenten in Nederland willen door invoering van een voorwaardelijk basisinkomen een eind maken aan de beschamende vertoning dat langdurig werklozen honderden sollicitatiebrieven de deur uitdoen en hoogstens – en dan vaak nog bij vergissing – één keer voor een gesprek worden uitgenodigd. Anderen willen nog een stap verder gaan en *alle* burgers voorzien van een *onvoorwaardelijk* basisinkomen. Een basisinkomen bijvoorbeeld ter hoogte van het sociaal minimum, oftewel een kleine duizend euro per maand, stelt in principe iedereen in staat zijn/haar eigen keuzes te maken om tijd te besteden aan leren, zorgen, betaald werk of vrijwilligerswerk. Dat zou de afhankelijkheid van het verrichten van loonarbeid verminderen en leiden tot gelukkiger mensen en een relaxtere samenleving waar meer ruimte is voor wat er in het leven echt toe doet.

verrekening van allerhande besparingen – al snel 100 miljard euro op jaarbasis kost. Dat vergt of een drastische inperking van de verzorgingsstaat of forse verhoging van belastingen, zoals de btw die verhoudingsgewijs zwaar drukt op lage inkomens. Vooral voor laag opgeleiden met zorgtaken zal het basisinkomen de rol overnemen van de vanuit emancipatiehoek lang bestreden ‘aanrechtssubsidie’: op korte termijn wordt het aantrekkelijk om je met je basisinkomen van de arbeidsmarkt terug te trekken, met allerlei schadelijke loopbaanconsequenties op lange termijn. Ten slotte ondermijnt een basisinkomen het streven naar integratie van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Werkgevers kunnen zich immers eenvoudig verschuilen achter “maar u heeft toch een basisinkomen?”

Hoewel de voorstanders van een basisinkomen vooral te vinden zijn aan de linkerkant van het politieke spectrum lijkt bij de onverhoopte invoering ervan vooral rechts zich de vingers te kunnen aflikken.

Joop Schippers is hoogleraar Arbeidseconomie aan de Universiteit Utrecht.

Voor- en tegenstanders zijn het er min of meer over eens dat in Nederland een basisinkomen van bijna duizend euro per maand – na

Samenwonen: vroeger en nu

Tegenwoordig gaan bijna alle stellen eerst samenwonen voordat men trouwt. Een belangrijke reden waarom mensen niet direct in het huwelijksbootje stappen is omdat ze eerst willen uitproberen of ze echt bij elkaar passen. Toch was nog geen eeuw geleden ongetrouwd samenwonen zeer ongepast.

De opkomst van ongetrouwd samenwonen verschilt voor verschillende sociale klassen. De figuur laat per 10-jarig geboortecohort zien hoeveel mensen uit een generatie kiezen voor ongetrouwd samenwonen als eerste relatie, in plaats van direct te trouwen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen mensen met hoog-, middelbaar- en laagopgeleide ouders. Iemand heeft hoogopgeleide ouders als vader of moeder Vwo/Hbs of hoger heeft afgerond, middelbaar opgeleide ouders als één van beide ouders havo of middelbaar beroepsonderwijs heeft afgerond en laagopgeleide ouders als beide ouders lager beroepsonderwijs of lager hebben afgerond.

Bij de interpretatie van sociale klassen op basis van opleidingsniveau moet men er wel op bedacht zijn dat de waarde van diploma's in de loop der tijd een andere betekenis kan hebben. Vroeger zou men duidelijk hoogopgeleid zijn als men een Hbs-diploma op zak had. Tegenwoordig zou iemand met alleen een Vwo-diploma niet meer als hoogopgeleid worden omschreven. In de afgelopen eeuw is het onderwijsniveau van de gemiddelde Nederlander dan ook sterk toegenomen.

Voor iedereen die geboren werd aan het begin van de vorige eeuw was ongetrouwd samenwonen eigenlijk geen optie. In die tijd gold dat men pas ging samenwonen als men was getrouwd. Minder dan 10 procent van de mensen die geboren werden voor de Tweede Wereldoorlog koos ervoor om (eerst) te gaan samenwonen. Het onderwijsniveau van de ouders had geen invloed op deze beslissing. Bij diegenen die tijdens of vlak na de Tweede Wereldoorlog werden geboren zien we een sterke kentering. Er is

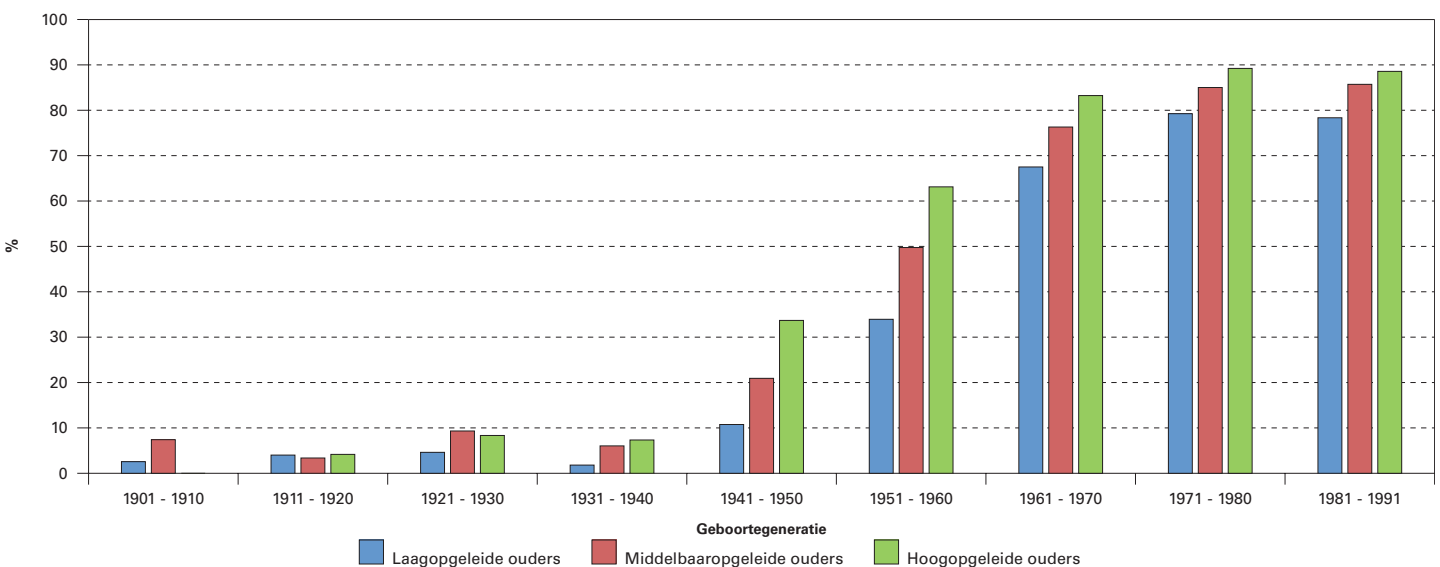
een sterke toename in het ongetrouwd samenwonen, maar de toename is in eerste instantie vooral sterk bij mensen met hoogopgeleide ouders. Het was vooral deze groep mensen die zich verzette tegen traditionele normen zoals het huwelijk. Zo kozen kinderen van hoogopgeleide ouders die geboren werden tussen 1951 en 1960 in bijna twee derde van de gevallen ervoor om (eerst) samen te wonen terwijl één derde van de kinderen van laagopgeleide ouders en de helft van de kinderen van middelbaar opgeleide ouders dit deden. De verschillen tussen mensen met hoog-, middelbaar- en laagopgeleide ouders nemen af voor diegenen die geboren zijn na 1960. Dit komt vooral door een sterkere toename in ongetrouwd samenwonen bij kinderen van lager opgeleide ouders. Vanaf de geboortegeneratie 1970 is de sterke groei van het ongetrouwd samenwonen voorbij. Alhoewel de verschillen afnemen, blijven kinderen met hoogopgeleide ouders er iets vaker voor kiezen om eerst ongetrouwd samen te gaan wonen dan kinderen met middelbaar- en laagopgeleide ouders. Ook onder de jongeren van vandaag zijn er dus nog steeds kleine verschillen in samenwoongedrag naar opleidingsniveau.

Jarl Mooyaart, NIDI, e-mail: mooyaart@nidi.nl

LITERATUUR:

- Hiekel, N., A.C. Liefbroer en A.R. Poortman (2014), Understanding Diversity in the Meaning of Cohabitation Across Europe. *European Journal of Population*, 30(4), pp. 1-20.
- Feijter, H. de (1991), *Voorlopers bij demografische veranderingen* (NIDI-rapport nr. 22). Den Haag: NIDI.

Ongetrouwd samenwonenden als percentage van alle eerste samenwoonrelaties per 10-jarige geboortegeneratie naar opleidingsniveau van de ouders

Bronnen: Onderzoek Gezinsvorming (1993, 1998, 2003, 2008); Familie Enquête Nederlandse bevolking (2003, 2009); NESTOR (1992); ESR Telepanel (1992).

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Internet	gratis
Abonnementen	Harmine Louwé www.up-score.nl